

PRÁVNE APSEKTY POUŽÍVANIA AUTORSKÝCH DIEL NA VEDECKÉ ÚČELY

Základným právnym predpisom ochrany autorských práv v Slovenskej republike je Zákon č. 618/2003 Z.z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon). V obsahu autorského zákona je premietnuté aj právo Európskej Únie v oblasti ochrany autorstva, a to:

- smernica Rady 93/83/EHS z 27. septembra 1993 o koordinácii niektorých pravidiel týkajúcich sa autorského práva a príbuzných práv pri satelitnom vysielaní a káblovej retransmisii,
- smernica Rady 93/98/EHS z 29. októbra 1993 o harmonizácii trvania autorského práva a niektorých príbuzných práv,
- smernica Rady a Európskeho parlamentu 96/9/ES z 11. marca 1996 o právnej ochrane databáz,
- smernica Rady a Európskeho parlamentu 2001/29/ES z 22. mája 2001 o zosúladení niektorých aspektov autorských práv a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti,
- smernica Rady a Európskeho parlamentu 2001/84/ES z 27. septembra 2001 o práve ďalšieho predaja v prospech autora pôvodného umeleckého diela,
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/48/ES z 29. apríla 2004 o vymožitelnosti práv duševného vlastníctva,
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/115/ES z 12. decembra 2006 o nájomnom práve a výpožičnom práve a o určitých právach súvisiacich s autorskými právami v oblasti duševného vlastníctva,
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/116/ES z 12. decembra 2006 o lehote ochrany autorského práva a niektorých súvisiacich práv,
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/24/ES z 23. apríla 2009 o právnej ochrane počítačových programov,
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/28/EÚ z 25. októbra 2012 o určitých povolených spôsoboch použitia osirelých diel,
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/77/EÚ z 27. septembra 2011, ktorou sa mení a dopĺňa smernica 2006/116/ES o lehote ochrany autorského práva,
- a niektorých súvisiacich práv (Ú. v. EÚ L 372, 27.12.2006), ktorou sa okrem iného predlžuje doba ochrany práv výkonných umelcov a výrobcov zvukových záznamov.

K pojmu dielo:

Predmetom ochrany je v zásade každé dielo (literárne, umelecké, vedecké a iné), ktoré je výsledkom tvorivej duševnej činnosti autora a súčasne je vnímateľné zmyslami. Fotografické dielo je záznam svetla alebo iného žiarenia na nosič, na ktorom sa vytvára obraz bez ohľadu na spôsob, akým sa záznam urobil; obraz z audiovizuálneho diela sa nepovažuje za fotografické dielo, ale sa považuje za časť audiovizuálneho diela. Fotografia je považovaná za dielo vtedy, ak je autorovým vlastným duševným výtvorom, pričom podľa európskej judikatúry o vlastný duševný výtvor autora ide vtedy, ak dielo odráža jeho osobnosť. Preto napr. dokumentárna fotografia je dielom, kým napr. náhodne urobený záznam zo satelitu nie. Ďalej je potrebné zdôrazniť, že samotný zánik hmotného substrátu, na ktorom je resp. bolo dielo zachytené, neznamená automaticky zánik právnej ochrany diela, a teda zničením nosiča diela autorské práva trvajú naďalej.

Ochrana podľa autorského zákona sa nevzťahuje na:

- myšlienku, spôsob, systém, metódu, koncept, princíp, objav alebo informáciu, ktorá bola vyjadrená, opísaná, vysvetlená, znázornená alebo zahrnutá do diela,
- text právneho predpisu, úradné rozhodnutie, verejnú listinu, verejne prístupný register, úradný spis, slovenskú technickú normu vrátane ich prípravnej dokumentácie a prekladu a prejavy prednesené pri prerokúvaní vecí verejných; na súborné vydanie týchto prejavov a na ich zaradenie do zborníka je však potrebný súhlas toho, kto ich predniesol,
- dennú správu; za dennú správu sa však nepovažuje dielo obsahujúce informácie najmä o aktuálnych udalostiach alebo témach hospodárskeho, politického alebo iného spoločenského charakteru, ktoré je výsledkom vlastnej tvorivej duševnej činnosti autora.

V súlade s európskou legislatívou boli do slovenského autorského zákona implementované pojmy „osirelé dielo“ a „obchodne nedostupné dielo“. Za **osirelé dielo** sa považuje také slovesné, audiovizuálne alebo hudobné dielo, ktorého autora nemožno určiť, alebo ak bol určený, nemožno ho nájsť ani napriek dôslednému vyhľadávaniu. Za dôsledné vyhľadávanie informácie sa považuje iba také vyhľadávanie, ktoré je robené v dobrej viere v nasledovných informačných zdrojoch:

1. ak ide o knihy:

- a) povinné výtlačky, katalógy knižníc a úradné záznamy vedené knižnicami a inými inštitúciami,
- b) asociácie vydavateľov a autorov v príslušnej krajine,
- c) existujúce databázy a registre, WATCH (spisovatelia, umelci a nositelia ich práv), ISBN (medzinárodné štandardné číslo knihy) a databázy kníh vydaných tlačou,
- d) databázy príslušných organizácií kolektívnej správy, najmä organizácií spravujúcich práva na rozmnožovanie,
- e) zdroje zahŕňajúce databázy a registre vrátane projektu VIAF (virtuálny medzinárodný súbor autorít) a ARROW (prístupný register informácií o autorských právach a osirelých dielach),

2. ak ide o noviny, časopisy, odborné časopisy a periodiká:

- a) ISSN (medzinárodné štandardné číslo sériových publikácií) pre periodické publikácie,
- b) indexy a katalógy z knižničných fondov,
- c) povinné výtlačky,
- d) združenia vydavateľov a združenia autorov a novinárov v príslušnej krajine,
- e) databázy príslušných organizácií kolektívnej správy vrátane organizácií spravujúcich práva na rozmnožovanie,

3. ak ide o diela výtvarného umenia, fotografické diela a architektonické diela, ktoré sa nachádzajú v knihách, odborných časopisoch, novinách a zábavných časopisoch, alebo iné diela:

- a) zdroje uvedené v prvom a druhom bode,
- b) databázy príslušných organizácií kolektívnej správy predovšetkým pre diela výtvarného umenia, fotografické diela a architektonické diela vrátane organizácií spravujúcich práva na rozmnožovanie,
- c) databázy obrazových agentúr,

4. ak ide o audiovizuálne diela a zvukové záznamy:

- a) povinnú rozmnoženinu,
- b) združenia producentov v príslušnej krajine,

- c) databázy inštitúcií zaoberajúcich sa filmovým alebo zvukovým dedičstvom a databázy národných knižníc,
- d) databázy s príslušnými normami a identifikátormi, ako je napríklad ISAN (medzinárodné štandardné číslo audiovizuálnych záznamov) pre audiovizuálne materiály, ISWC (medzinárodný štandardný kód pre hudobné diela) pre hudobné diela a ISRC (medzinárodný štandardný kód zvukových záznamov) pre zvukové záznamy,
- e) databázy príslušných organizácií kolektívnej správy najmä pre autorov, výkonných umelcov, výrobcov zvukových záznamov a výrobcov audiovizuálnych diel,
- f) titulky a ostatné informácie uvedené na obale diela,
- g) databázy ostatných relevantných asociácií reprezentujúcich konkrétnu kategóriu autorov

S poukazom na vyššie uvedenú definíciu je zrejmé, že fotografické dielo nikdy nemôže byť osirelým dielom.

Obchodne nedostupné dielo je také dielo, ktoré ešte podlieha autorskoprávnej ochrane, no nie je možné ho získať v bežnom obchodnom styku. Obchodne nedostupným dielom je slovesné dielo vydané v písomnej podobe a fotografické dielo a dielo výtvarného umenia, ktoré je súčasťou slovesného diela. Zoznam obchodne nedostupných diel vedie Slovenská národná knižnica. Rozlišovanie týchto pojmov je rozhodujúce jednak pre určenie, za akých podmienok je možné dané dielo použiť a jednak pre určenie, kto je oprávnený vydať súhlas k nakladaniu s dielom.

K osobnostným právam autora:

Iba autor je oprávnený rozhodnúť o tom, či a za akých podmienok bude jeho dielo zverejnené. Autor má tiež právo na nedotknuteľnosť diela, čo znamená, že je chránený pred akýmkoľvek neoprávneným zásahom do jeho diela vrátane zmeny jeho diela, ku ktorej nedal súhlas. Ak to povaha diela nevyklučuje, má autor diela tiež právo na dohľad nad nakladaním s jeho dielom. Otázky v praxi vyvoláva najmä pojem „zmena diela“ resp. čo je možné považovať za zmenu diela, na ktorú sa vyžaduje súhlas autora. Pri dielach vydaných v elektronickej forme je pritom ich zmena pomerne dostupná a jednoduchá. V zásade akákoľvek technická úprava diela, ktorá má za následok zmenu obsahu diela, jeho farebnosti, zreteľnosti, zmenu autorského zámeru, kompozície, čiastočný výrez fotografie a pod. je považovaná za takú zmenu diela, na ktorú sa vyžaduje súhlas autora. Samotné zmenšenie či zväčšenie fotografie napr. pre potreby jej umiestnenia do publikácie nie je zmenou diela, ak samozrejme, nedochádza ku skresleniu diela v zmysle, ako je uvedené vyššie.

V rámci nedotknuteľnosti diela má autor právo aj na ochranu pred akýmkoľvek hanlivým nakladaním so svojím dielom, ktoré by malo za následok narušenie jeho cti a dobrej povesti. K porušeniu tejto ochrany môže dôjsť aj neúmyselne, napr. zverejnením diela alebo elektronickej adresy digitálnej verzie diela popri inej informácii hanlivého charakteru.

K možnostiam použitia cudzieho diela vo vedeckom diele:

Právo použiť svoje dielo a právo udeľovať súhlas s ďalším použitím diela má autor. Za použitie diela sa považuje aj:

- vyhotovenie rozmnoženiny diela,
- spracovanie, preklad a adaptáciu diela,
- zaradenie diela do súborného diela.

Tieto práva trvajú po dobu života autora a 70 rokov po jeho smrti. Ak je dielo anonymné, trvajú tieto práva 70 rokov po prvom zverejnení diela.

Bez súhlasu autora je možné vyhotoviť kópiu diela (tak, že dielo preniesieme prostredníctvom technických prostriedkov na papier alebo podobný podklad) a túto kópiu ďalej rozširovať s podmienkou, že nejde o kópiu:

- architektonického diela vo forme projektovej dokumentácie stavby alebo konštrukcie stavby,
- celého literárneho diela alebo jeho podstatnej časti,
- celého kartografického diela alebo jeho podstatnej časti,
- hudobného diela zaznamenaného v písomnej podobe,
- počítačového programu alebo databázy v elektronickej forme.

Na vedeckovýskumné, umelecké alebo vyučovacie účely, pre potreby recenzie alebo kritiky je tiež možné použiť bez súhlasu autora krátku časť diela s podmienkou, že zdroj informácie je uvedený v súlade s pravidlami citovania. Podmienkou pre oprávnené použitie časti diela pre vyučovacie účely je jeho nekomerčné použitie. Za citovanie diela sa nepovažuje prevzatie elektronického diela zo zdrojovej webstránky a jeho umiestnenie na inú webstránku bez súhlasu autora. V takom prípade už ide o neoprávnené rozširovanie diela a toto konanie môže mať aj trestnoprávne následky.

Samozrejme, hoci sa na použitie diela pre vedecké účely vo všeobecnosti nevyžaduje súhlas autora súčasne platí, že pokiaľ má byť dielo autora vo vedeckom diele akokoľvek zmenené, resp. pokiaľ si použitie diela vo vedeckom diele vyžaduje zmenu diela (napr. technického charakteru), na túto zmenu sa súhlas autora vyžaduje.

K použitiu voľného diela sa súhlas autora nevyžaduje. Dielo sa stáva voľným buď uplynutím vyššie uvedených lehôt, alebo v prípade ak dedičia autora dedičstvo odmietnu a dielo nemá žiadnych spoluautorov.

K použitiu osirelého diela na kultúrne a vzdelávacie účely sa súhlas autora nevyžaduje (keďže ho nie je možné zistiť). Osirelé dielo môže sprístupniť knižnica, archív alebo múzeum.

Súhlas k použitiu obchodne nedostupného diela dáva organizácia kolektívnej ochrany autorských práv (napr. SOZA, LITA atď.)